

Erkin Vohidov publitsistikasining ijtimoiy-estetik mohiyati

Eshqobilova Maftuna Po‘lat qizi¹

Annotatsiya: Asrlar davomida shakllanib va rivojlanib, keyingi avlodlar tomonidan ijodiy davom ettirilayotgan bu adabiy an‘ana mashhur shoirimiz Erkin Vohidov ijodida ham alohida o‘rin tutadiki, biz mazkur maqolamizda shoirimizning turli yillarda va turli voqealar munosabati bilan yaratilgan publitsistik maqolalari, xotiralari, nutq va suhbatlarini kengroq o‘rganishga va ularning mazmun-mohiyatini yoritishga harakat qilamiz.

Kalit so‘zlar: Publitsistik maqolalari, xotiralar, nutq, konfliktsizlik, hayotiy bilim va tafakkur.

Erkin Vohidovning 1987 yili chop etilgan “Shoiru she’ru shuur” va 1992-yili nashr etilgan “Iztirob” nomli to‘plamlarida uning aksariyat maqolalari, xotiralari va suhbatlari jamlangan. Ular so‘nggi yillar o‘zbek adabiyoti va adabiy-estetik tafakkuri rivojiga munosib hissa bo‘lib qo‘shilishi bilan birga, ayni vaqtda, ma’naviyatimizni boyitib, o‘zligimizni anglab olishimizda ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Muallif “Iztirob” to‘plamining muqaddimasida ushbu kitobining vujudga kelishi va uning asosiy mazmuni haqida, jumladan, shunday yozadi: “El ichida yashab, elning orzu-umidlari, kurashlari, shodlik va qayg‘ularidan chetda turish mumkin emas. Jamiyat hayotining mavjud dolg‘alari hamma zamonlarda ham she’riyat ahli yuragida aks etgan.

Bu kitobni dastalar ekanman, bosib o‘tgan hayot yo‘lim ko‘z oldimdan o‘tdi. Unda ko‘p o‘nqir-cho‘nqirlar, yanglishishlar, izlanishlar bor. Negaki boshimizdan kechirgan kunlarimizning o‘zi notekis, murakkab, xatolarga to‘la bo‘lgan. Biz haq so‘zni aytish qiyin bo‘lgan zamonda yashadik”[1;5-b].

E.Vohidovning samimiyat va ichki bir armon bilan aytgan bu iqrar so‘zlaridan muhim haqiqatlarni o‘zimizga tasavvur etishimiz mumkin. Bu davr ijtimoiy-siyosiy va adabiy muhiti haqida yirik adibimiz Odil Yoqubov ham g‘oyat afsuslanib va achinish bilan shunday xotirlaydi: “Bizning avlod konfliktsizlik deb atalmish g‘ayriadabiy qarashlar, socialistik realizm deb atalmish biqiq, tafakkurni cheklovchi va endilikda soxtaligi barchaga ayon bo‘lgan umumtushunchalar, stalincha qatag‘on hukm surgan, qatliom tufayli hamon yuraklardan qon siqib turgan bir vaziyatda adabiyotga kirib keldiki, buning ijodga salbiy ta’siri hanuz sezilib turadi”[2;5-bet]. Bu murakkab va ziddiyatli davr keyinchalik ham davom etdi.

O‘tgan asrimizning 80-yillari so‘nggida sobiq sovet davlatining hukmronligidan va mustabid tuzum zug‘umlaridan sabr kosasi to‘lgan millat va xalqlarning noroziliklari kuchayib, o‘z haq-huquqlari va erkinliklarini talab qila boshladi. Afsuski, bu milliy uyg‘onish va ommaviy harakatlar komfirqaning zo‘ravonlik siyosatiga qarshi isyon va hatto davlatga qarshi qo‘zg‘alon sifatida baholanib, ular harbiy kuchlar tomonidan ayovsizlik bilan bostirildi. Shunday mudhish voqealar dastlab Kavkaz

¹Jizzax politexnika institut. O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasida o‘qituvchisi
Gmail: maftuna95@gmail.com

respublikalarida va boshqa bir necha respublikalarda ro‘y berdi. Hozirda tarixga aylangan, lekin xalqimizning yodidan chiqmaydigan bu mash‘um voqealar, eng avvalo, yurtparvar shoir va ziyolilar qalbini larzaga soldi va bu adolatsizliklarni haqqoniy aks ettiruvchi asarlar va hujjatli filmlar ham yaratildi. Jumladan, Erkin Vohidov 1989 yil aprelida yozgan “Iztirob” nomli she‘rida Gruziya poytaxti Tiflis (Tbilisi)dagi qonli to‘qnashuvlar misolida komfirqa va sobiq sho‘ro hukumatining bosqinchilik siyosatini keskin qoralab, xalqimizning o‘z qadri va huquqlari uchun kurashi har jihatdan adolatli ekanligini sodiq bir farzand va fidoyi vatanparvar shoir sifatida chuqur hamdardlik bilan ifodalagan edi:

Xalqimga qadringni bil desam agar,

Kurash, haqni oshkor qil desam agar,

Bu qutqu atalsa davlatga zarar,

Qancha azob bo‘lsa, tortganim bo‘lsin...[3;48-bet]

Ona- Vatanimizga va xalqimizga bo‘lgan mana shunday fidoyilik va jonkuyarlik Erkin Vohidovning deyarli barcha publitsistik maqolalari, nutq va suhbatlarining ham asosiy g‘oyaviy mazmun yo‘nalishini belgilaydi desak, yanglishmagan bo‘lamiz. Erkin Vohidov she‘riyati hayot singari mavzu jihatidan keng qamrovli va rang-barang bo‘lganidek, uning maqolalari, nutqlari, suhbat va intervyularining ham mavzu doirasi keng va muammolari jihatidan ham xilma-xildir. Masalan, “Iztirob” to‘plamining asosiy g‘oyaviy mazmun-mundarijasini tashkil etgan yigirmadan ortiq maqola va suhbatlarning aksariyati ona- Vatanimiz va xalqimizning yaqin o‘tmishi, hozirgi ahvoli va kelajagi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan muammolarga bag‘ishlanganligini alohida ta‘kidlash lozim. Eng muhimi, ularning deyarli barchasida mehnatkash va dono xalqimizning ko‘p yillik hayotiy tajribasi ham, jamiyatimizda ro‘y berayotgan voqea-hodisalarga munosabati va mamlakatimiz ravnaqi yo‘lidagi orzu-intilishlari ham o‘zining haqqoniy ifodasini topganligidir.

Darhaqiqat, to‘plamdagi maqolalar va suhbatlarning sarlavhalari ham fikrimizni tasdiqlaydi. Ular xalqimizning oqilona o‘y- tashvishlari va kelajakka bo‘lgan umid-ishonchlari bilan shoirning bedor qalbidagi iztirobli kechinmalarining yakdil va hamohangligini ham aks ettib turganligi bilan ham e‘tiborni jalb etadi. Chunonchi, quyidagi maqola va suhbatlarning sarlavhalari ularning mazmuni va g‘oyaviy maqsadiga qanchalik mos va ma‘nodor ekanligiga diqqat qilaylik: “Shoirilar armoni”, “Ota yurtning omon bo‘lsa”, “Adolat tuyg‘usi”, “Inson ma‘mur bo‘lmasa, xalq ma‘mur bo‘lmaydi”, “O‘zbekcha salomga o‘zbekcha alik bo‘lsin”, “Ruhimiz ehtiyoji”, “Umidli dunyo”, “Egalik huquqi”, “Ulg‘ayish azobi”, “Turkiston bozori”, “Bizning odatlar” ...

Erkin Vohidovning xalqimiz orasida mashhur bo‘lib ketgan o‘lmas she‘r va dostonlari singari bu rang-barang maqola va suhbatlar ham necha minglab vatandoshlarimiz qalbida aks sado berganligi adabiy jamoatchilikka yaxshi ma‘lum. Ammo ular shoir publitsistikasining ma‘lum bir qismini tashkil etadi. Yuqorida alohida tilga olib o‘tilgan “Iztirob” kitobining birgina “So‘z otashi” bobidan “San‘at va tafakkur”, “Mukammallik”. “Ko‘ngildagi gaplar”, “Ruhimiz ne‘mati”. “O‘z qadrini bilgan so‘z qadrini biladi”, “Bahramandlik” singari o‘ndan ortiq maqola va suhbatlari o‘rin olganligini ham alohida ta‘kidlash lozim. Bular ham Erkin Vohidov ijodiy tafakkuri va qiziqish olamining rang-barangligini ko‘rsatishi bilan birga, ayni vaqtda, shoirning o‘zi va so‘zi xalq uchun, ma‘naviyatimiz uchun nechog‘lik zarur ekanligidan ham guvohlik berib turadi. Ularga Erkin Vohidovning so‘nggi yillardagi va ayniqsa, Istiqloldan so‘ng jamiyatimizda ro‘y bergan ulkan o‘zgarish va yangilanishlardan ilhomlanib yaratgan va ko‘plab rivojlangan xorijiy mamlakatlar bo‘ylab safarlarida tug‘ilgan o‘y-

kechinmalari ifodalangan ta'sirchan maqola va suhbatlarini qo'shsak, uning publitsist sifatidagi ijodi ham tematik jihatidan qamrovi keng va mazmunan salmoqdor ekanligini yanada yaqqolroq tasavvur qilishimiz mumkin. Masalan, Erkin Vohidovning bevosita AQSHga qilgan safari taassurotlari asosida yaratilgan va dastlab "Xalq so'zi" ro'znomasida, so'ng "Jahon adabiyoti" jurnalida chop etilgan "Tarix- taqdir- tashrif" deb nomlangan yirik maqolasi ham nafaqat adabiyot va badiiy ijod ahlining e'tiborini jalb qilib qolmasdan, balki muhtaram Yurtboshimizning ham nazariga tushganligi barcha shoir va yozuvchilarni cheksiz ruhlantirdi hamda ularga yangi ijodiy ilhom va rag'bat bag'ishladi.

Erkin Vohidovning chuqur hayotiy bilim va tafakkuri samarasi bo'lgan va yuksak badiiy mahorat bilan yaratilgan publitsistik asarlari bilan atroflicha tanishar ekanmiz, ularni shartli ravishda ikki katta guruhga ajratib o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ya'ni shoirning bir turkum maqola, suhbat va xotiralarida jamiyatimiz va xalqimiz hayotidagi muhim va dolzarb ijtimoiy muammolarni yoritish ustuvorlik qiladi. Boshqa bir turkum maqolalari va jurnalistlar bilan suhbatlari esa bevosita adabiyot, badiiy ijod va ma'naviyat masalalariga bag'ishlanganligi bilan ajralib turadi. Lekin yuqorida aytganimizdek, shoirning publitsistik asarlarini mavzu-muammolariga ko'ra ikki guruhga ajratib o'rganishimiz faqat shartli ravishdagina qilingan tasnifdir.

Chunki Erkin Vohidovning publitsistik asarlarini bir-biridan va she'riyatidan keskin ajratib, farqlantirib turadigan jihatlardan ko'ra ularni g'oyaviy-badiiy jihatdan birlashtirib, ruhan yaqinlashtirib turgan mushtarak jihatlar ko'p va bu, aslida, tabiiy bir holdir. Negaki Erkin Vohidovning deyarli barcha publitsistik asarlari uning she'r va dostonlari singari katta ijtimoiy dard va ijodiy ilhom bilan yaratilgan va ularning barchasi xalqqa xizmat qilishdek olijanob maqsadlar bilan yo'g'rilgan. Ikkinchidan esa, bu asarlarda Erkin Vohidovdek zabardast shoir qalbi va shaxsi, ya'ni shoirning keng miqyosli badiiy- estetik tafakkur-salohiyati va el-yurt bilan chuqur hamdard-hamnafasligi, uning o'ziga xos jonkuyarligi va ijodiy shijoatkorligi manaman deb bo'y ko'rsatib turadi. Qolaversa, Erkin Vohidovning xalqimiz ma'naviy mulkiga aylangan mumtoz she'r va dostonlariga xos bo'lgan badiiy til va o'zbekona so'z sehri va fasohati uning publitsistik maqola va suhbatlarida ham yaqqol ko'zga tashlanib turadi. Bunga ishonch hosil qilish uchun quyida Erkin Vohidov qalamiga mansub bo'lgan va turli mavzularga bag'ishlangan maqola va suhbatlaridan bir necha misollar keltirib o'tishni lozim topamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erkin Vohidov. Iztirob. Toshkent. "O'zbekiston" nashri.1992, 5-b.
2. Odil Yoqubov. Shoir haqida so'z.- Abdulla Oripov. Munojot. Saylanma, Toshkent, 1992, 3-b.
3. Erkin Vohidov. Iztirob.-Yaxshidir achchiq haqiqat.Tosh.1992, 48-b.
4. Rahim G'aybulla o'g', M. (2023). "Layli va majnun" dostonida qosid obrazining o'ziga xosligi. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali , 3 (2), 440-442.
5. OBRAZLAR TIZIMIDA DINIY VA DUNYOVIY TAFAKKURNING QIYOSIY TALQINI. R Mardanov. МУФАЛЛИМ ХӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ, 104, 2022. 2022.
6. Rahim G'aybulla o'g', M., & Usmon o'g'li, D. M. (2023). Development prospects of private higher education institutions in uzbekistan. Journal of Innovation, Creativity and Art, 2(3), 67-70.

7. O'G'Li, R. G. A. (2023). Alisher Navoiy siymosi tarixda. *Science and Education*, 4(2), 1016-1019.
8. Mardanov, R. (2023). O 'ZBEK MUMTOZ SHE'RIYATIDA QOSIDGA MUROJAAT AN'ANASI. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (9), 414-420.
9. Xamdamova, X., & Mardanov, R. (2023). ALISHER NAVOIY IJODIDAGI KICHIK JANRLARNI O 'RGANISH TEXNOLOGIYALARI.
10. Абдувахобова Д. Взаимоотношения подростка со сверстниками: умеет ли он дружить? *Innovations in technology and Science Education*. 1(1),70-79, 2022.
11. Абдувахобова Д..Таълим жараенида маънавий-маърифий ишларни самарали ташкил этиш йуллари, шакл, метод ва воситалари. *Образование и инновационные исследования. Межд. Науч. журнал*2021

